

לדוכסוסיא נמי מותר.

אמר ליה אבוי לזהווא מרבנן, דהוה מסדר מתניתא קמיה דרב ששת: מי שמייע לך מרב ששת מאי דוכסוסיא?

אמר ליה: הכי אמר רב ששת: פרשא דמתא. דהיינו, שבני העיר שוכרין להם פרש, שיהא מזומן להם לשלחו למושל העיר — כשיצטרכו.

אמר אבוי: חלכך, האי צורבא מרבנן דשמע ליה מילתא, ולא ידע פירושא דמילתא, לישוילא קמיה דמאן דשכיח קמיה רבנן. דלא אפשר דלא שמייע ליה להאי מילתא מן גברא רבה.

אמר רבי יוחנן משום רבי מאיר: בני העיר, שהלכו לעיר אחרת, ופסקו עליהן בני אותה העיר צדקה — נותנין, כדי שלא יחשדום שאינם נותנים מה שפוסקין עליהם.

וכשהן באין לחזור לעירן — לוקחין מן הגבאים את הצדקה שנתנו בעיר האחרת, ומביאין אותה עמהן, ומפרנסין בה את עניי עירן.

תניא נמי הכי: בני העיר שהלכו לעיר אחרת, ופסקו עליהן צדקה — נותנין. וכשהן באין — מביאין אותה עמהן.

ואילו יחיד⁶³ שהלך לעיר אחרת, ופסקו עליו צדקה — תנתן לעניי אותה העיר.

רב הונא גזר תעניתא. על לגביה רב חנה בר חנילאי וכל בני מתיא [עירן]. רמו [הטילון] עליהו צדקה⁶⁴ — ויהבו.

כי בעו למיתי חזרה לעירן, אמרו ליה לרב הונא: נותבה לך מר לאותן מעות שנתנו לצדקה, וניזול ונפרנס בה לעניי מאתין.

אמר להו: תנינא: במה דברים אמורים דכשהן חוזרין לעירן, מביאין את הצדקה עמהן — בשאין שם, בעיר שהלכו לשם, חבר כז-ב עיר, דהיינו, תלמיד חכם המתעסק בצרכי ציבור. אבל אם יש שם חבר עיר — תינתן לחבר עיר.

וכל שכן ככי האי גוונא, דעניי דידי וגם עניי דידכו — עלי סמיכי, דאין טעם להחזיר את מעות הצדקה לעירכם.

מתניתין:

אין מוכרין את בית הכנסת⁶⁵ של רבים — ליחיד, מפני שמורידין אותו מקדושתו. דברי רבי מאיר.

אמרו לו: אם כן, אף לא ימכרו מעיר גדולה לעיר קטנה?

גמרא:

ותמהינן: הא שפיר קאמרי ליה רבנן לרבי מאיר?

דתעניתא — צדקתא. ופירש רש"י שם: "שנותנין צדקה לערב [לעת ערב], לפרנסת העניים שהתענו היום".

65. כך כתבו כאן בראשונים, דמתניתין מיירי

תנאי בשעת המכר. וכ"כ הריב"ש בסי' רפ"ה.

63. כתב המאירי, ד"מ דהיינו עד עשרה.

64. כדאיתא במס' ברכות [ו' ע"ב]: "אגרא

ורבי מאיר אמר לך: לא דמי. דמעיר גדולה לעיר קטנה — אינן פוחתין בקדושה, דהא מעיקרא קדישא, והשתא נמי קדישא.

מה שאין כן במכירה מרבים ליחיד, דפוחתין בקדושה. דהא על ידי מכירה ליחיד — ליכא קדושה⁶⁶, שהרי אין אומרין דבר שבקדושה בפחות מעשרה.

ורבנן אמרי לך: אי איכא למיחש בין רב למעט, כי האי גוונא, שמוכרין מעיר גדולה לעיר קטנה — נמי איכא למיחש, משום "ברב עם הדרת מלך". שהרי על ידי מכירה לעיר הקטנה פוחתין "ברב עם".

אלא, על כרחך דלא חיישינן למידי. דכיון דשקיל דמי, ומעלה אותן בקדושה, כל דבעי לוקח לעשות — עושה⁶⁷, חוץ מד' דברים דקתני במתניתין דלקמן [רש"י].

מתניתין:

אין מוכרין בית הכנסת, ואפילו מרבים לרבים, אלא על תנאי, שאם ירצו — יחזירוהו. משום דמכירת חלוטין — דרך בזיון היא, שמראה שאין נחשב בעיניו לכולם. דברי רבי מאיר⁶⁸.

והכמים אומרים: מוכרין אותו ממכר עולם.

בבית הכנסת. אבל בירושלמי [פ"ג ה"ב] איתא, דליכא לפרושי למתניתין בבית הכנסת, אלא בספר תורה מיירי. עיי"ש.

66. הריטב"א סובר, דהיינו דלית ביה קדושה כולי האי, אבל ודאי דאית ביה קדושה, אא"כ התנה שיהא מותר להשתמש בה דברי חול [ונכתב דהיינו דווקא בקרקע שלו, אבל אם היה שכור או שאל או ממושכן אצלו, לית ביה קדושה, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והיינו כדברי מהר"י בן חביב שהובא בב"י ס' קנ"ד, דביהכ"נ בשכירות — אין בו קדושה]. וכ"כ הרמב"ן. ועיי' במאירי.

67. והקשה הגרע"א בגליון הש"ס, ממ"נ, אי מיירי שמכרו טובי העיר במעמד אנשי העיר, הא לא צריך להעלות הדמים בקדושה, דאמרן לעיל [כ"ו ע"א] דאפילו למשתי שכרא בדמים — שפיר דמי. ואי מכרו בלא מעמד אנשי העיר — הרי בית הכנסת בקדושתו קאי, כדאיתא התם ברש"י. עיי"ש.

68. והיינו, דאף על גב שבמשנה הקודמת אמר ר"מ דאין מוכרין בית הכנסת של רבים ליחיד, וכש"כ שאין מוציאין אותו לחולין, אלא מוכרין אותו רק לאותה קדושה שהיתה בו, אפ"ה צריך להתנות, כדי שלא יראה כאילו המוכרים מזולזלין בקדושת בית הכנסת, ואינם חפצים בה.

וכתב הריטב"א, דלפ"ז, האי דאמרינן לקמן בגמ': "ולר"מ היכי דיירי בה?", לא דירת חולין קאמר, אלא דירת תפלה. כדכתיב: "מי יגור באהלך". וקושיא זו הקשה על רש"י גם בעל המאור. אמנם הרמב"ן והרשב"א כתבו, דכוונת הגמ', דעיקר האיסור להשתמש בביהכ"נ אינו התפילה, אלא השמוש בו, דהיינו הדירה.

ובעל המאור כתב, דהכא מיירי שמכרוהו טובי העיר לחודיהו, והעלו הדמים בקדושה, ובכה"ג נפקא בית הכנסת לחולין לגמרי, ולהכי בעינן תנאי שאם ירצו — יחזירוהו. אבל במתניתין דלעיל מיירי שלא העלו בדמים בקדושה, ובכה"ג, בית הכנסת — בקדושתו קאי, להכי קאמר ר"מ שלא יורידוהו מקדושתו כלל, ואפילו לא מרבים ליחיד [ועיי' מה שהקשו עליו הריטב"א והרשב"א].

אם יפרענו — יהיו הפירות שאכל המלווה ריבית, שהרי אכלן בשכר המתנת המעות.

רבי יהודה אומר: אפילו אם הלוקח אוכל את הפירות — מותר. משום דהוי צד אחד בריבית, שהרי רק אם יפרענו תהא ריבית. אבל אם לא יפרענו — הוי מכר גמור, ולא תהא רבית⁶⁹.

ואמר רבי יהודה: מעשה בביתום בן זונן, שעשה שדהו מכר על פי רבי אלעזר בן עזריה, והתם לוקח אוכל פירות היה, ואף על פי כן, התיר לו רבי אלעזר בן עזריה למכור!

אמרו לו: משם ראייה? התם מוכר אוכל פירות היה, ולא לוקח, ולהכי שרי.

מאי בינייהו, במאי פליגי רבי יהודה וחכמים?

צד אחד ברבית — איכא בינייהו.

מר — רבי יהודה — סבר: צד אחד ברבית — מותר.

ומר סבר: צד אחד ברבית — אסור.

והכא נמי, כשמכרו את בית הכנסת על תנאי, הוי צד אחד בריבית. שהרי רק אם יחזירוהו, הוי מה שדרו בבית בינתיים ריבית.

הוי מלארבעה דברים אלו: למרחץ, ולבורסקי, לטבילה, ולבית המים [לכביסה]. אי נמי: לבית מי רגלים. רש"י.

רבי יהודה אומר: מוכרין אותה לשם חצר. והלוקח, מה שירצה — יעשה.

נמרא:

ומקשינן: ולרבי מאיר, היכי דיירי בה הלוקחין בההוא בית הכנסת, והא הויא לה רבית לכשיחזירוהו, שהרי בשכר המתנת המעות אצל המוכר — דרו בה הלוקחין עד שחזר בו המוכר, וקנאה מהן?!

אמר רבי יוחנן: רבי מאיר, בשיטת רבי יהודה — אמרה. דאמר: צד אחד ברבית — מותר.

דתניא: הרי שהיה נושא בחבירו מנה, ועשה לו הלווה את שדהו מכר, דהיינו, שמכר הלווה למלווה את שדהו במעות ההלוואה, שאם לא יפרענו — תהא השדה מכורה לו תמורת ההלוואה,

בזמן שמוכר אוכל את פירות השדה — מותר.

אבל אם לוקח אוכל פירות — אסור. שהרי

69. והקשו תוס', מאי שנא ממלוה סאה בסאה, דאסור משום ריבית, הא התם נמי הוי צד אחד בריבית, שמא תתייקר התבואה? ותירצו, דשאני הכא, דלא הוי בתורת הלואה, אלא בתורת מכר, עיי"ש. ותוס' בב"מ [ס"ג ע"א, ד"ה צד אחד] כתבו, דלא חשיב צד אחד בריבית, אלא היכא דיש ביד מלוה או לווה לעשות שלא תהא ריבית, כגון

והריטב"א כתב, דבאמת לכו"ע נפיק בית הכנסת לחולין, ואע"ג דלא מעלו לדמי בקדושה, דתשמישי מצוה הוא. ולהכי בעי ר"מ תנאי, כדי שלא יהא כמזלזל בקדושתה. ומתניתין דלעיל, דקאמר ר"מ דאין מוכרין של רבים ליחיד — מיירי בספרים ותשמישי קדושה, דלכו"ע בקדושתיהו קיימי. עיי"ש.

רבא אמר: באמת דכולי עלמא סברי דצד אחד ברבית — אסור. והכא, רבית על מנת להחזיר — הוא דאיכא בינייהו.

ומיירי הכא, שמכר הלווה למלווה, על מנת שאם לא תהא השדה מכר, דהיינו, שיפרע לו ללוה את מעותיו — יחזיר הלוקח למוכר את השדה, וגם את הפירות שאכל⁷⁰.

מר — רבי יהודה — סבר: רבית על מנת להחזיר — מותר. ולהכי, בכהאי גוונא — שרי. אבל אם לא התנו שיאכל על מנת להחזיר — מודה רבי יהודה דאסור.

ומר — תנא קמא — סבר: רבית על מנת להחזיר — אסור, משום שסוף סוף בשעה שאכל הלוקח את הפירות — רבית קאכל, ועביד איסורא.

שנינו במשנתינו: וחכמים אומרים מוכרין אותו ממכר עולם וכו'.

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר לאדם להשתין מים בתוך ארבע אמות של תפלה [מקום שהתפלל בו].

אמר רב יוסף: מאי קמשמע לן? הא תנינא לה במתניתין דידן! דתנן: רבי יהודה אומר: מוכרין אותה לשום חצר, ולוקח מה שירצה — יעשה.

ואפילו רבנן לא קאמרי דאין עושין אותו

בית הכסא — אלא גבי בית הכנסת, דקביע קדושתיה. אבל ארבע אמות של תפילה, דלא קביע קדושתיהו — לא!

תני תנא קמיה דרב נחמן: המתפלל, מרחיק ארבע אמות ממקום שהתפלל בו — ומשתין.

והמשתין, מרחיק ארבע אמות מאותו מקום — ומתפלל.

אמר ליה רב נחמן: בשלמא הא דהמשתין מרחיק ארבע אמות ומתפלל — תנינא לה, דתנן: כמה ירחיק מהן [ממי רגלים] ומן הצואה — ארבע אמות.

אלא הא דאמרת דהמתפלל, מרחיק ארבע אמות — ומשתין, למה לי הך הרחקה? אי הכי, קדשתינהו לכולהו שבילי דנהרדעא, שהרי אין לך ד' אמות בנהרדעא שלא התפללו בהן עוברי דרכים!?

ומתרצינן: תני הכי: המתפלל, ישחה כדי הילוך ד' אמות — וישתין.

והוינן בה: בשלמא משתין, טעמא דישהח כדי הילוך ארבע אמות ויתפלל — היינו משום ניצוצות, שלא יטנפו בגדיו בניצוצות מי רגלים שבאמתו.

אלא הא דהמתפלל ישחה כדי הילוך ארבע אמות, הך המתנה — למה לי?

הכא, אם לא יפרענו. אבל גבי סאה בסאה — הרי תלוי בשער, וע"כ תהא ריבית אם תתייקר התבואה.

70. כך פירש רש"י בב"מ [ס"ג ע"א, ד"ה על מנת]. והקשו שם התוס' [ד"ה רבית], א"כ, מאי

טעמא דרבנן דאסרי? איזה רבית הוא זה? הרי כשבא לפדות שדהו, מנכה לו תחלה פירות שאכל!?

ותירצו, דבאמת אילו היה עושה כן — לא היתה רבית. והכא מיירי שמצריכו המלווה לפרוע תחילה הכל, ואח"כ ינכה לו. ועיי' מה

אמר רב אשי: משום שכל זמן של כדי הילוך ארבע אמות אחר שסיים תפילתו — תפלתו סדורה בפיו, ואכתי רחושי מרחשן שפורתיה.

[זלפין סימן] שאלו תלמידיו את רבי זכאי: כמה, באיזה זכות, הארכת ימים?⁷¹

אמר להם: מימי לא השתנתי מים בתוך ארבע אמות של תפלה,⁷² ולא כניתי שם לחבירי, ואפילו כינוי שאינו של גנאי⁷³ [תוס']. ולא ביטלתי קידוש היום.⁷⁴

אמא זקינה היתה לי. פעם אחת מכרה כפה [צעף] שבראשה, והביאה לי בדמיה קידוש היום.⁷⁵

תנא: כשמתה, הניחה לו שלש מאות גרבי יין.⁷⁶

כשמת הוא [רבי זכאי], הניח לבניו שלשת אלפים גרבי יין.

רב הונא הוה אפר ריתא [היה חגור מין גמין], וקאי קמיה דרב.

אמר ליה: מאי האי שאתה חגור בדבר כזה?

אמר ליה: לא הוה לי יין לקידושא⁷⁷, ומשכנתיה להמיינאי [לחגורת], ואתאי ביה קידושא.

לקרותו בשמו. כדאיתא במדרש [תהלים ד'], שהיה דוד מתרעם על שקראוהו "בן ישי". יעב"ץ, עיי"ש.

74. הקשה מהרש"א, מאי רבותא, הא אפשר לקדש על הפת, ופת ודאי היתה לו, שהרי אין מקדשין אלא במקום סעודה? ותירץ דה"ק: לא בטלתי קדוש היום על היין. והכי איתא בר"ן: "ולא בטלתי מקדוש היום ביין, שהוא מצוה מן המובחר".

75. בא רבי זכאי להוכיח, שהיה נזהר מאד בקידוש היום. דאל"ה, לא היתה אמו מוכרת כפה שבראשה להביא לו יין לקידוש.

76. כדאיתא במס' שבת [כ"ג ע"ב]: "הזהיר בקידוש היום, זוכה וממלאים לו גרבי יין. וכתב המהרש"א שם, דהיינו משום דעיקר קידוש הוא על היין.

77. בגמ' בתענית [כ' ע"ב] איתא דרב הונא היה עשיר מופלג. וכתב החזו"א [בהוספות בסוף טהרות], דאפשר דהיינו לאחר שהעשיר מחמת

שהקשה הריטב"א כאן על התוס'.

והריטב"א בב"מ פירש, שהתנאי הוא, שבאמת יהא המכר קיים עד אותה שעה שיהו ללווה מעות, אלא שאז ימכרנה לו המלווה באותן דמים. ובהכי פליגי ר"י ורבנן, דר"י סבר, דפירי דאכל לוקח בינתיים — דידיה נינהו. ורבנן סברי, דכיון דאין דרך לוקח קרקע לעשות כן, ירדה תורה לסוף דעתם, דהלוואה גמורה היא — ואסיר.

71. אע"ג דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מ"מ כתבו הראשונים דהיינו דווקא לענין קיום המצוות עצמן, אבל ע"י הידור מצוה — אוכל פירותיהן אף בעולם הזה. והכי איתא בספר יעלזו חכמים [לבעל פלא יועץ]: "אם ראית תלמיד חכם שהאריך ימים, דע לך שהוסיף דקדוקי מצווה יותר מחבירי, בדברים שאינם כתובים בתורה וכו'".

72. אפילו בהיתר גמור, כגון היכא דשהה כדי הילוך ד' אמות. תוס'.

73. והיינו משום שמראה, שאינו מחשיבו

אמר ליה: יהא רעוא דתיטום [שתהיה סתום ומכוסה] בשיראי.

כי איכלל [כשנכנס לחופה] רבה בריה דרב הונא, רב הונא איניש גוצא הוה⁷⁸, וגנא אפוריא [היה ישן על מיטה].

אתיין בנתיה וכלתיה, ומתוך שהיה רב הונא גוף — לא ראו שהיה שוכב על המטה. שלחן ושדיין מנייהו עליה [פשטו והשליכו בגדיהן עליו] — עד דאיטום בשיראי.

שמע רב לאותו מעשה — ואיקפד.

אמר ליה לרב הונא: מאי טעמא לא אמרת לי כי [כאשר] ברכתיך: "וכן למר", דהיינו, אף אתה תהא מבורך בכך, דדלמא הויא ההיא שעתא שברכתיך עת רצון, והיתה מתקיימת הברכה אף בי!⁷⁹

שאלו תלמידיו את רבי אלעזר בן שמוע: במה הארכת ימים?

אמר להם: מימי לא עשיתי קפנדריא לבית הכנסת, דהיינו, שלא הייתי מקצר הלוכי דרך בית הכנסת⁸⁰.

ולא פסעתי על ראשי עם קדוש, דהיינו, שכשהיו התלמידים יושבין בבית המדרש על גבי הקרקע, לא היה הולך למקומו, משום שהיה נראה כאילו פוסע על ראשיהם.

ולא נשאתי כפי בנשיאות כפים של כהנים — בלא ברכה⁸¹.

שאלו תלמידיו את רבי פרידא: במה הארכת ימים?⁸²

אמר להם: מימי לא קדמני אדם לבית המדרש,

ברכתו של רב. והא דאיטום בשיראי — הוא רק רמו, שנגזר עליו שתתקיים בו ברכת רב. עיי"ש.

78. עיי' בחידושי ר' יעקב עמדין מה שכתב בזה.

79. וכתב בהגהות הב"ח, דאע"ג דלרב הונא לא היה שום רווח מהא דשדיין עליה מנייהו, שמא היתה עת רצון, ובדידיה היה מתקיים, שהיה מגיע לעושר גדול.

80. ואפילו היכא דשרי, כגון שהיה שם שביל מעיקרא, כדלקמן [כ"ט ע"א]. דאלא"ה, מאי רבותא [ריטב"א].

81. הקשה הריטב"א מאי רבותא, הא איכא חיובא לברך?

וכתב, דדלמא הא גופא קמ"ל, דכהן המברך את הברכה — מתברך ומאריך ימים.

והמאירי כתב, דאיירי בברכה שלאחר ברכת כהנים, והיה מוסיף בה. עוד רצה לומר, דאיירי בפעם שניה שנשא כפיו, ואפ"ה בירך. ודחה דבריו, וכתב דכל פעם שנושא כפיו — צריך לברך. ועיי' בשו"ת חתם סופר [או"ח סי' כ"ב] שדן בענין זה.

והמהרש"א כתב, דהיא גופא קמ"ל, דצריך לברך. דסד"א דאין מצוה זו — אלא לטובתן של ישראל.

והגר"א בביאורו [סי' קכ"ח סי' י"ג] הוכיח מכאן דאין ברכה זו מעיקר הדין. עיי"ש. ועיי' בטורי אבן.

82. הקשו התוס', הא מה שהאריך ימים, הוא משום המעשה הידוע, שלימד לתלמיד אחד ארבע מאות פעם, יצאה בת קול וכו' ואמר הקב"ה יהבו ליה הא והא, וחייה ארבע מאות שנה!